

A katekumenátus

és bevezetése hazánkban

Született 1942-ben, 1962-ben szentelték pappá. Teológiai és szociológiai doktorátust szerzett. 1973-89 között az egri Hittudományi Főiskola tanára, 1989 óta káposztásmegyeri plébános és az OLI munkatársa. a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Karának magántanára. Legutóbbi írását 1999. 10. számunkban közöltük.

A katekumenátus rendje Magyarországon is érvénybe lép 1999-ben, illetve az ezredforduló évében. Az Istentiszteleti Kongregáció 1972-ben adta ki az *Ordo Initiationis Christianae Adultorum* (OICA) rendelkezést... E dokumentum a *felnőttek, a fiatalok és az értelmük használatára eljutott gyermekek beavató szentségeiről, kereszteléséről, bérnálásáról és áldozásáról* rendelkezik; valamint az érvényesen megkeresztelteknek a katolikus egyház közösségébe való befogadásról. A fenti rendelkezést az Országos Liturgikus Tanács lefordította, és a Magyar Katolikus Püspöki Kar most két kötetben adja a papság és a világi lelkipásztori kisegítők kezébe.

Az egyik kötet a teljes római dokumentumot tartalmazza, annak részletes útmutatásaival, a világegyház különböző helyzeteit figyelembevevő, sok változatot tartalmazó rítusaival.

A másik kötet a hazai viszonyokra alkalmazza az előírásokat és szertartásokat. — „Örömmel adjuk a papság és a lelkipásztori munkában segédkezők kezébe ezt a gyakorlati kézikönyvet” — hangzik a Püspöki Kar bevezetője. „Hisszük, hogy hazánkban is meghozza azokat a gyümölcsöket, amelyről számos ország több éves tapasztalata tanúskodik; hogy megfelelő felkészülés és lelkület esetén nemcsak a szentségekkel kapcsolatos lelkipásztori munkát újítja meg, hanem új lendületet ad a plébániai életnek is.”

„Az Apostoli Szentszék 1972-ben adta ki ezt a dokumentumot. Az ezt követő években különösen a missziós vidékeken volt nagy hatása, és azon országokban, amelyekben jelentős számban voltak felnőtt keresztelesek.

A rendelkezést, erősen közösségi jellege miatt az akkori politikai hatalom hazánkban nem engedte megjeleníteni, de nem is volt annyira időszerű, mint ma, hiszen felnőtt keresztség a 70-es években még csak elvétve akadt hazánkban. Manapság viszont egyre gyakrabban találkozunk olyan fiatalokkal, jegyesekkel, felnőttekkel, akiket fel kell készítenünk keresztségre, első gyónásra, áldozásra vagy bérnálásra. Sokan vannak olyan iskolás korúak is, akik nincsenek megkereszelve. E dokumentum tehát ma nálunk is rendkívül időszerű...”¹

1972 óta jelentős további változás is történt a katekumenátus vonatkozásában. Az 1998-ban magyarul is megjelent *Katekézis Általános Direktóriuma* (KÁD)² már nemcsak azt mondja, hogy a meg nem keresztelek felnőtteknek, és az imént jelzett személyeknek kell a szentségek vétele előtt a katekumenátus útját végigjárniuk, hanem hogy „minden katekézisnek (és minden szentségi

¹ Vö.: A Magyar Katolikus Püspöki Kar *Lelkipásztori Útmutatása, a Felnőttek Katekumenátusa* című kötet elején, 1-2.

²A Szent István Társulat kiadásában.

felkészítésnek) modellje a katekumenátus... Ennek kell inspirálnia a katekézis minden egyéb formáját, tárgya és megvalósítása tekintetében...” (59, vö.: 91). Vagyis amikor a katekumenátussal ismerkedünk, tudhatjuk, hogy — egyházunk mai látásmódja szerint — egész katekézisünknek, s valamiképpen egész lelkipásztorkodásunknak szemléletét és alaptörvényeit foglaljuk össze.

Az ősegyház katekumenátusa

A megtérés Hogy megértsük a most hazánkban is bevezetésre kerülő katekumenátust, meg kell értenünk az ősegyház katekumenátusát, amelynek elemei a következők voltak.

A hitoktatással foglalkozó római dokumentumok, a *Catechesi Tradendae* (CT) és a KÁD írják: Minden katekézis célja a megtérés: hogy a katekumen (illetve a hitoktatott) „*egyre inkább úgy gondolkozzék, mint Krisztus, úgy ítéljen, úgy cselekedjék, ahogyan Krisztus parancsai követelik, s abban reménykedjék, amire Ő hívott meg minket*” (CT 20).

Mai szentség-kiszolgáltatásaink tapasztalata, hogy a szentségi felkészítések során gyakran csak egy anyagot (hit-ismereteket) oktatunk. S bár öröm, hogy sokfelé elkezdődött már a megújulás e téren (vagyis nemcsak oktatnak, hanem az életre is nevelnek, s megpróbálják a szentségekhez járulókat a keresztyén közösségbe is bekapcsolni), a szentségeket vevőknek mintegy 90%-a sok plébánián rövidesen elmarad a templomból. Ráadásul nemcsak a gyermek elsődözők és bérhámozók, hanem felnött kereszteltek is.

Az ősegyház katekumenátusában a legerősebb hangsúly nem az ismeretközlésen volt, hanem a megtérésen. Ugyanerről beszél az OICA és a KÁD: szerintük a katekézis és a katekumenátus célja nem kevesebb, mint hogy a hite útját járó keresztyén egyre inkább elmondhassa: „Élek, de már nem én, hanem Krisztus él bennem” (Gal 2,20).

A megtérés hosszú folyamata

A katekumenátus hosszú, általában több éves folyamat — írja az OICA. A KÁD részletezi: A megtérés Krisztus melletti alapvető döntéssel (*optio fundamentalis*) kezdődik, de hosszú úton bontakozik ki. Ennek során a katekumen részleteiben is megismeri a hitet, s annak szellemében elkezd gondolkodásának és magatartásának megváltoztatását (KÁD 56).

A megtérés lényegi eleme Krisztus tanításának életreváltása. A katekumenátus és a katekumenátus jellegű hitoktatás során a gyermek vagy felnött (a katekumen) nemcsak a napi imát gyakorolja, hanem a szenvedés elfogadását, a szegények, legkisebbek szolgálatát, az ellenség szeretetét, a krisztusi életéről való tanúságtételt is.

Mindez hosszú időt, érlelődést igényel: Néhány hónapos katekumenátus (rendkívüli kivételektől eltekintve) nem vezet el a lelki beéréshez. Ezért írja elő püspöki karunk is a dokumentum bevezetőjében, hogy a katekumenátus „több évig is eltarthat... de legkevesebb egyéves folyamat legyen” (4, 23-24. pont).

Minden keresztény boldog, amikor látja egy újonnan megtérő első hitét, lelkesedését. De súlyos tévedés, ha ennek alapján a lelkipásztor néhány hónap után szentségekhez viszi a megtérőt. A hit iránt érdeklődőnek az első lelkesedésből el kell jutnia az érett hitbeli döntésre a nem elszietett katekumenátus során.

Bekapcsolódás a keresztény közösségbe

A katekumennek késznek kell lenni az adott egyházzal, egyházi közösséggel együtt élni, s a közösségben tanúságot tenni Krisztusról (vö.: Jn 13,34).

A katekumennek bele kell nőnie az egyház közösségébe, meg kell tapasztalnia az együttes munkát, a közös tanúságtételt a közösségben, mondja a KÁD, az OICA. Ezért is tartják e dokumentumok szükségszerűnek, hogy a katekumen egy kisebb közösséghez (például egy felnőtt vagy ifjúsági hittanos csoporthoz) is tartozzék, mert csak ott tanulhat meg olyan alapvető közösségi magatartásformákat, mint amilyen a többiek végighallgatása, a máság elviselése és tiszteletben tartása, az együttes cselekvés.

A katekumenek előrehaladásának ünnepei

A katekumenátus több szakaszból álló időszak, amelyben a katekumenek lelki előrehaladását különböző szertartásokkal ünneplik a jelöltek és a közösség. A katekumenátus lépcsői és liturgiái természetesen alakultak ki:

A befogadás

Az első századokban a hitjelöltek, miután megismerték a hit alapjait, és döntöttek Krisztus mellett, kérték a szentségeket. Ekkor a közösség felelősei egy családi liturgia keretében bemutatták őket a közösségnek, majd imádkoztak értük, s befogadták őket a katekumenek sorába.

A mai katekumenátusnak is első szertartása a „befogadás” rítusa. Erre a hosszabb prekatekumenátus után kerülhet sor, miután a jelölt megismerkedett a kereszténység lényegével, személyes kapcsolatba került Istennel (alapfokon kialakult az imaélete), követi már a jézusi „erkölcsöt” (a keresztény felebaráti szeretetet, az ellenség vagy a legkisebbek szeretetét), s kapcsolatba került az egyházzal, a keresztény közösséggel, s annak tagjává szeretne válni.

A befogadás előtt a lelkipásztor kötelessége megvizsgálni, rendelkezik-e a jelölt a fent jelzett lelki érettséggel. Hiszen a befogadással a kereső katekumenné válik, s a katekumeneket az egyház már valamiképpen keresztényeknek, „saját gyermekeinek tekinti: olyanoknak, akik már Krisztus családjához tartoznak” (OICA 18).

További szertartások

Az első századok egyházában a befogadást további szertartások követték, a katekumen lelki előrehaladásának megfelelően. Amikor a bűnről és a megváltásról tanultak, az egyház imádkozott felettük: a gonosz lélek hatalmának megtöréséért. Más alkalommal pedig átadták nekik a keresztet, mint a keresztyén élet legfőbb jelét. Később ünnepélyesen átadták nekik a Miatyánkot és a Hitvallást, hogy megismerjék azokat, s tanúságot tegyenek az azokban foglaltakról életükben. Majd a katekumenátus vége felé újra a közösség elé álltak egy szertartás keretében, s elmondták a *Hiszkegyet*, úgy is, mint saját hitvallásukat.

Hasonlóan a katekumenátus mai rendjében is megtaláljuk ezeket a szertartásokat:

Az átadás

Az *átadás* (*traditio*) szertartásában a katekumen egyrészt megkapja az egyház, a hit nagy titkait, másrészt sajátosan belép a küldetés, a hitről való tanúságtétele a misszió időszakába. A katekumenekkel való találkozásokon ezután különösen arról lesz szó, hogyan kell, lehet tanúságot tenni Krisztusról...

A *megvallás* (*redditio*) szertartásában a katekumenek szólhatnak néhány szót, mit jelentett életükben a hitvallás, a misszió az *átadás* óta eltelt időben. A pap egy újabb liturgiában megerősíti őket a hit megvallására: megérinti ajkukat — „Effeta: nyílj meg a hit megvallására!” —, majd elmondják a *Hitvallást*, s a közösség imádkozik értük, hogy Jézus tanúi tudjanak lenni.

A *megvallást* megelőző időben, az *átadás* után van még egy szép rítus: az *imádság a gonosz lélek hatalmának megtöréséért* (*exorcizmus*) és a *kereszt átadása*... Ez kifejezi, hogy a hitjelölteknek egyrészt szembe kell szállniuk a bűnnel, a sátánnal, másrészt tudatosítja, hogy erőforrásuk Krisztus keresztye (a szertartásban átadunk egy feszületet vagy egy képet a keresztről).

A kiválasztás

Amikor közeledik a szentségek vételének ideje, a katekumenek — az ősegyházban és ma is — újra a közösség elé állnak. A közösség nagybőjt első vasárnapjának szentmiséjében imádkozik értük, s örül velük, mert e nagybőjt után, húsvétkor részesülnek a szentségekben. Ettől kezdve „kiválasztottaknak” hívják őket, mert készen állnak már a szentségek vételére.

A szentségek vétele

A *szentségek vételére* az ősegyházban mindig a húsvét vigíliáján került sor, hisz ekkor ünnepeljük Krisztus megváltó szeretetét s azt, hogy általa a halálból az életre támadtunk. Az OICA és az MKPK útmutatása is arra hívna, hogy a felnöttek beavató szentségeit, ha egy mód van rá, mi is húsvét vigíliáján szolgáltassuk ki és ünnepeljük.

A misztagógia ideje

Az ősegyházban, és a hazánkban most megjelenő előírás szerint a szentségekkel való találkozás hivatalos rendje nem zárul le a szentségek vételével. Az új rendelkezés előírja, hogy a szentségek vétele utáni időben a lelkipásztorok, katekéták, kezesek és a közösség különösen törődjenek velük, és segítsék őket megtenni a szentségekben következő lépéseket: a kereszteltek jussanak el az

első gyónáshoz, az elsőáldozók a következő gyónáshoz; minden szentséghez járult „gyakorolja be” a keresztyén életet és azt a küldetést, amelyet a szentségekben kapott; gyakorolja be a liturgiában való aktív részvételt (ők olvassanak a szentmisén, ők vigyék az áldozati adományokat az oltárra); gyakorolja a közösségben és a világban való keresztyén küldetését, s ehhez kapjon segítséget.

Az MKPK bevezetője a következőket írja a misztagógia idejéről: „A szentségek vétele utáni lelki gondozást a lelkipásztori gyakorlat sokszor elhanyagolja. A szentséghez járulók néha csak évekkkel keresztelésük után járulnak újra például szentgyónáshoz vagy újra szentáldozáshoz, s vannak elsőáldozók, akik csak bér-máláskor gyónnak, áldoznak újra.”

A húsvéti szentségkiszolgáltatás vagy a fehérvasárnap elsőáldozás lehetővé teszi, hogy a szentségekhez járultak számára biztosítsuk a szentségekkel élés lehetőségét. Ebben az időszakban az OICA nem ír elő rendszeres szertartásokat, de biztat, hogy a vásárnap misékben külön figyelemmel forduljunk azok felé, akik húsvétkor szentségekhez járultak, amint a hivatalos liturgia szövegei — különösen az A-évben található újonnan megkereszteltek (neofiták) miséi — is ezt javasolják (40, 57).

Püspöki Karunk lelkipásztori útmutatása ajánlja, hogy húsvét és pünkösd között egy-egy hétköznapi misére hívjuk meg az újonnan szentségekhez járultakat és kezeseiket, keresztszüleiket, szüleiket. Katekétáikkal úgy készüljenek e misé(k)re, hogy az énekek rendjét s az egyetemes könyörgéseket ők állítsák össze, az olvasmányokat ők olvassák. *Pünkösdvasárnapot* — az egyház ősi szokását követve — tegyük a misztagógia idejének záróünnepévé. A pünkösd misére is az előbb említett módon készülhetnek azok, akik újonnan járultak a szentségekhez — természetesen előzőleg elvégezve esetleg második vagy kereszteleknél talán első — szentgyónásukat. Ugyanekkorra meghívhatjuk az előző évben szentségekhez járultakat, hogy az évforduló alkalmával ők is újítsák meg elkötelezettségüket.

A katekumenátus ma Magyarországon

Mi a mondanivalója az ősegyház tapasztalatának és a katekumenátusnak napjaink hazai lelkipásztorkodásában?

A KÁD írja: „Sok régóta keresztyén országban, s olykor a fiatalabb egyházakban is a megkereszteltek egész csoportja elvesztette a hit eleven érzékét, (...) vagy nem is vallja magát az egyház tagjának, (...) mert életükben eltávolodtak Krisztustól és az Evangéliumtól. Ez a helyzet új *evangelizációt* igényel. S ebben a helyzetben az »alapvető katekézisnek« és a katekumenátusszerű bevezetésnek a hitbe elsőbbséget kell biztosítani” (56).

Hasonlóan fogalmaz Ratzinger bíboros, II. János Pálra hivatkozva: az a kor, amikor a társadalom mindenestül kereszténynek látszott (vagyis az ún. népegyház kora) lejárt. Korunk újfajta lelkipásztorkodást, „új evangelizációt” igényel. Ez mindenekelőtt azt jelenti, hogy korunk szekularizált világában hitből élő keresztény közösségeket kell létrehozni. Ezek a közösségek adhatnak a hívőknek erőt, hogy — Ratzinger szavával — mintegy „útitársaságokban” átkeljenek a szekularizmus sivatagán. Ezek az örvendő és reményben élő közösségek fogják meghívni a kívülállókat az evangéliumi életre (vö.: Jn 13,34).

Napjaink lelkipásztorkodása tehát új lelkipásztori stílust igényel. Az „új evangelizáció” a pápa és a vatikáni dokumentumok szerint nem az egyház elvesztett pozícióinak és híveinek visszaszerzését jelenti. Az új evangelizáció újfajta lelkipásztorkodást jelent: amelynek legfőbb feladata nem a számok növelése, hanem a hit: a hitből élő keresztényeké és közösségké.

A korunkban még általánosan elterjedt hagyományos lelkipásztorkodás fő céljai és munkaterülete (az elmúlt századok gyakorlataát követve) a következők: szentségek kiszolgáltatása (és temetés); gyermekek hitoktatása; egyházi épületek rendben tartása.

Az egyházi dokumentumok szerint az „új evangelizáció” a mai kor problémáihoz jobban alkalmazott lelkipásztorkodást igényel. Eszerint a mai lelkipásztorkodás elsődleges céljai: elvezetés a megtérésre, a mély lelkiéletre (lelkivezetés); elvezetés a keresztény felelősségre és az apostoli küldetésre; a felnőttek hitoktatása („a hitoktatás elsődleges formája”); a keresztény közösség létrehozása.

Ebben az összefüggésben, valamint a mai világ és lelkipásztorkodás valóságának figyelembevételével érthető, amit a KÁD mond: „Minden katekézis modellje a katekumenátus”, — hiszen ez olyan katekézis, amely a megtérésre, a Krisztusban való életre vezet, amely hangsúlyosan a felnőttekkel foglalkozik, s amely közösséget tételez fel és közösségre (például közös ünneplésre vagy közösségben való tanúságtételre) nevel. Vagyis a katekumenátus magában foglalja mindazokat a tulajdonságokat, amelyek az „új evangelizáció” elemei.